

Ř Í J E N 2 0 1 7

ROMANOVODI

R O M S K Á D U Š E | CENA 20 KČ

KRIMINALISTA JAN KUDRY

ROYHOVOR

„PASTI“ NA
OBCHODNÍKY
S CHUDOBOU?

POD POVRCHEM

HALÓ, TADY
NÍZKOPRAHY

ZBLÍZKA

UMĚLECKÉ
SYMPOSIUM
V BRNĚ

MULOVÉ
V ROMSKÉ
TRADICI

POTŘEBUJETE DOUČOVÁNÍ NEBO HLEDÁTE STÁŽ?

ROMSKÝ STIPENDIJNÍ PROGRAM PRO STUDENTY SŠ A VOŠ NENÍ JEN O STIPENDIU!

POMŮŽEME VÁM

Více se dozvíte na **WWW.ROMSKASTIPENDIA.CZ**
nebo na **doucovani@romea.cz**
a **+420 257 329 667**

Stipendium pro romské studenty a studentky středních škol a vyšších odborných škol (stipendium organizace ROMEA)

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat, upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost, i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
www.romanovodi.cz - za 200Kč

facebook.com/romanovodi, facebook.com/sdruzeniromea

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz. Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

EDITORIAL

Podzimní deště, několik hřejivých ostrůvků babího léta a ranní mlhy nám pomalu, ale jistě přiválý dušičkový čas. Sychravé, zkracující se dny, lákají do tepla – a třeba právě ke čtení. V říjnovém čísle Romano vodi jsme pro vás připravili rozhovor s vyšetřovatelem kriminální policie Janem Kudrym. O dopadení kapsářů, zajišťování důkazů proti drogovým dealerům, o vině a trestu nebo o tom, jakou roli hraje v policejním prostředí skutečnost, že je Rom, si s ním povídala Rena Horvátová.

Zblízka jsme se podívali na „oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů“, tedy na oblasti, ve kterých může obec zatrhnout vyplácení doplatku na bydlení. V některých městech jich valem přibývá, opravdu mohou pomoci v boji s byznysmeny s chudobou?

Jak těm nejmladším pomáhají najít své místo nejen v džungli velkoměsta nebo anonymního sídliště „nízkoprahy“, vypráví Jan Vališ, vedoucí jednoho z nejznámějších nízkoprahových klubů v Praze – klubu Vrtule.

Třetí díl seriálu o romských pamětnících vám tentokrát představí paní Květu Tůmovou Tomášovou z Rokycan, rubrika Osobnost pak grafika a talentovaného fotografa Ondřeje Kačího.

Ohlédlí jsme se také za pátým Uměleckým symposiem, které se konalo v Muzeu romské kultury a na němž se sešli známí romští umělci napříč generacemi, navštívili jsme mezinárodní festival romské hudby v Norsku a do dalšího dílu seriálu Romaňi gilí (Romská píseň) pozvali muzikanta Vojtu Lavičku.

Zkušenosti s cestou za lepším životem svých rodin v zahraničí popisují dětská účastníci literární a výtvarné soutěže Romano suno, literatuře se věnuje i desátý díl seriálu Karolíny Ryvolové. A nezapomněli jsme ani na trochu té magické nálady, co s sebou podzim nese – těšit se můžete na vyprávění o mulech.

Přeji vám zajímavé čtení, milí čtenáři!

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

RV 10/2017

- 3 Obsah / Editorial
- 4 – 6 Kriminální Jan Kudry:
Od kapsářů k drogovému podsvětí
Rozhovor s kriminálním vyšetřovatelem Janem Kudrym
Rena Horvátová
- 7 Nejen prací živ je člověk / Ča e buťi manušeske o vodi na pherdarla
Glosa
Šárka Víková
- 8 Zóny nežádoucích jevů
Pod povrchem
Jana Baudyšová
- 9 Konec doplatku na bydlení v Jirkově
Pod povrchem
Renáta Kováčová
- 10 – 11 Květa Tůmová Tomášová
Seriál Paměť Romů
Jana Hejkrliková
- 12 – 13 Haló, tady nízkoprahy
Zblízka
Jana Baudyšová
- 14 – 15 Mule v romské tradici / O mule andre romaňi tradicija
Tradice
Daniela Cincibusová
- 16 – 17 Páté umělecké symposium v Muzeu romské kultury
Kultura
Kludie Vospálková
- 18 YAGORI: domácí večírek se světovými romskými muzikanty
O festivalu v Norsku
Inka Jurková
- 19 Ondřej Kačí: Žiju a tvořím tady a teď
Osobnost
Jana Baudyšová
- 20 – 21 Když píší nejmenší
Čtení z dětských soutěžních děl
Romano suno
- 22 Bengoro hang – Ďáblův hlas
Romaňi gilí – Romská píseň
Vojtěch Lavička, Adéla Gálová
- 23 Výrazné žánry moderní romské literatury
Kapitoly z dějin romské literatury
Karolína Ryvolová

Foto na přední obálce: Jan Kudry (foto Petr Zewlakk Vrabec), foto na zadní obálce: Dívka (foto Ondřej Kačí). Vychází 26. 10. 2017

Číslo: 10 / 2017
Ročník: XIV
Cena: 20 Kč

Vydavatel:
ROME A, o. p. s.
Žitná 49
110 00, Praha 1
IČO: 266 13 573

Vychází za podpory
Ministerstva kultury ČR.

Redakce:
Renata Berkyová, Tomáš
Bystrý, Rena Horvátová,
František Bikár, Jana
Šedivcová, Stanislava
Ondová, Renata Kováčová,
Zdeněk Ryšavý

Adresa redakce:
ROME A, o. p. s.
Korunní 127, 130 00 Praha 3
Tel. 257 329 667,
257 322 987
E-mail: romanovodi@romea.cz
www.romanovodi.cz
www.romeaops.cz
Šéfredaktorka:
Jana Baudyšová
Editorka:
Adéla Gálová
Jazykové korektury:
Lenka Jandáková

Překlady do romského
jazyka:
Eva Danišová
Grafika:
Bantu Design s. r. o.
Inzerce:
Zdeněk Ryšavý
Předplatné:
romanovodi@romea.cz
Osvit a tisk:
Studio WINTER, s. r. o.
Distribuce:
Dub, s. r. o.
Periodicita magazínu:
10x ročně
Registrační číslo MK ČR:
E 14163

KRIMINALISTA JAN KUDRY: OD KAPSÁŘŮ K DROGOVÉMU PODSVĚTÍ

Rena Horvátová / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

V patnácti letech se rozhodl, že se stane policistou. Začínal v Praze v takzvaném Kapsa týmu, poté se postupně vypracoval na vyšetřovatele Služby kriminální policie a vyšetřování na protidrogové linii v Berouně. Aktivně se zapojuje do řešení věcí veřejných a uplatňuje při tom znalosti z pedagogiky, kterou vystudoval také v doktorském programu. Dalo by se říct, že Jan Kudry nedokáže nečinně přihlížet špatnostem kolem nás.

Pro Roma není úplně jednoduché začít pracovat u policie. Je mi jasné, že na vás nikdo před deseti lety nečekal s otevřenou náručí nebo okamžitě nepustil k vyšetřování těch nejzávažnějších případů.

Nastupoval jsem v období, kdy se měnil služební zákon a policisté bez vysoké školy šli buď s hodností dolů, nebo si školu museli do nějaké lhůty dodělat. Já už v té době studoval pedág, a tak jsem měl příslibeno, že pokud projdu u policie všemi přijímacími procesy, budu moci sloužit na kriminálce. Slib dodrželi, a já nastoupil do pražského Kapsa týmu. Vzpomínám, jak se doslova běhalo ve dvou nebo třech lidech po městě,

v civilu jsme vyhledávali kapsáře, kteří kradli příruční zavazadla ve fastfoodech nebo nic netušícím lidem peněženky z kapes.

Většinu lidí nejspíš teď napadne, že těmi kapsáři byli Romové.

Možná to někoho překvapí, ale českých Romů jsme chytli nejméně. Většinou se jednalo o kapsáře různých národností. Předtím by mě nenapadlo, že kapsáři byli někteří Maročani, Alžířani, Rumuni, Bulhaři nebo že Italové, když tu jsou zrovna na dovolené, budou krást v obchodech oblečení. Zažívali jsme každodenní adrenalin, neustále jsme riskovali, že se s kapsáři dostaneme do

křížku. A ani kolegové v práci mě v tu dobu nepodrželi, naopak mi dávali dost najevo, že jsem Rom.

Jak se to projevovalo?

Přestože to na mně není poznat, pokaždé jsem se k romství otevřeně hlásil. Až to některé už i švalo a divili se, proč to pořád říkám. Horší bylo, když mi kolegové nalepili na dveře samolepku bílá síla od Orlíku. To už fakt překročilo určitou mez. Nezbylo než se obrnit a ukázat, že jsem stejně tak dobrý policista, jako jsou i oni. A přestože mě narážky na mou etnicitu zamrzely, snažil jsem se jim ukázat, že být Romem je svým způsobem i určitá přednost. Když nakonec viděli, jak pracuji, přestali mít se mnou problém a začali mě respektovat.

Pracovali s vámi i další Romové, nebo jste byl na oddělení jediný?

Chvilku ano, jeden, ale na jiném oddělení. Pochází z vážené romské rodiny, vystudoval policejní akademii, ale psychicky to nováčkovské období nezvládl a od policie odešel. Bohužel nedostal od svých kolegů takovou podporu jako já.

To je docela smutný.

Je. A já jsem v té době ještě nebyl na takové úrovni, abych mu mohl více pomoci.

Od kapsářů jste se po docela krátké době dostal ke kriminalitě páchané na mládeži a mládeži.

Přešel jsem po roce na mravnostní, takže krádeže, sprejerství, poškozování cizí věci, prostituce... A bohužel také trestné činy páchané na dětech a mládeži a také jimi páchané. Tehdy se mi víc jak hodilo, že jsem studoval vysokou školu s pedagogickým zaměřením, ale i tak to bylo psychicky hodně vyčerpávající. Ono když máte na stole vyšetřování zneužití dítěte, tak to není prostě nic příjemného.

Jak v případě zneužití dítěte policie postupuje?

U dětí je to specifické, dbáme předně na to, aby nedocházelo k sekundární viktimizaci dítěte – to znamená, aby nebylo znovu a znovu podrobováno výslechům. Není žádoucí, aby si dítě opakovaně připomínalo traumatizující zážitek, spíš se snažíme, aby dítě bylo vyslechnuto jednou a pořádně. Ale setkával jsem se i s tím, kdy matka cíleně navedla dítě, aby otce označilo za někoho, kdo ho zneužil. Dělo se tak třeba u rozvádějících se manželů.

A když se tak stane, že rodič donutí své dítě lhát? Jak to poznáte?

Pak je patrné, že při výslechu dítě používá slovník, který je nepřiměřený jeho věku, nebo popisuje detaily, které by nemohlo ani vědět. V takovém případě se přizve soudní znalec, který posoudí věrohodnost dítěte. To byly chvíle, kdy jsem o tom pořád přemýšlel. Ale musel jsem se umět i vžít do role pachatele. Není moc příjemné být obviněný ze sexuálního zneužívání nebo znásilnění dítěte. S tím člověkem se to pak táhne celý život, je vystaven obrovskému tlaku okolí, stane se z něj pro ostatní pedofil. A to může člověka společensky absolutně zlikvidovat. Takže než sdělíte podezřelému, že je obviněný ze zneužití nezletilého, musíte to mít podchycené ze všech stran a absolutně nic nepodcenit.

Ani tady jste nezakotvil nastálo, po třech letech jste se dostal na protidrogové oddělení do Berouna, kde působíte dodnes.

V Berouně jsem byl vnímán jako už zkušený kriminalista, takže hned mi na stole přistál celkem velký a náročný případ. Jednalo se o distribuci heroinu. Výsledek byl, že hlavní dealer dostal deset let. Tahle práce vyžadovala naučit se pracovat jiným způsobem, protože jde i o další trestnou činnost, která se na to váže. Většina uživatelů páchá další trestnou činnost buď pod vlivem drog, nebo aby na ně měli peníze. Na rozdíl od nezletilých pachatelů nebo kapsářů, kriminalista na protidrogovém musí být neustále ve střehu. Podezřelí či svědci nechodí na výslechy, vymýšlejí si, často berou u soudu svou výpověď zpět. Jiné je to pokud má před sebou kriminalista například lékaře, právníka nebo někoho, kdo spáchal úvěrový podvod a je dost inteligentní, o to je to těžší. Tihle lidé vědí, co mají říkat, a jsou silnými soupeři.

U těch drog se na chvilku zastavíme. Když má policie podezření, že někdo drogy přeprořádá, předpokládám, že ho měsíce sleduje, zajišťuje důkazy, nebo na to není čas a musí se jednat rychle?

Pokud se tohle děje na tak malém městě, jako je Beroun, tak o tom víme. Ale ještě se snad nestalo, aby nám to někdo přišel ohlásit a my měli něco v ruce a mohli s tím hned pracovat. Většinou to dále rozpracováváme, protože v okamžiku, kdy nám soud nenapíše povolení k odposlechům nebo sledování, máme svázané ruce. Spoluodpovědnost občanů za bezpečnost ve svém okolí a spolupráce s policií se u nás pořád nenosí. A je to škoda, protože veřejnost zcela opomíjí fakt, že za tu dobu, než se o tom policie dozví a zarazí to, je výrobce a dealer vážnou hrozbou pro okolí.

Ale když tedy víte, že je v nějakém bytě varna, motají se kolem narkomani, domem se line zápach z výroby, nejde tam jednoduše vlítnout a usvědčit je?

Z taktických důvodů ne. Abychom se dostali do bytu, potřebujeme k tomu mít informace a příkaz k domovní prohlídce. Žádný soudce nám jej nedá jenom proto, že barák páchne chemikáliemi. A hlavně nás bude i zajímat, kolik dealer drogy vyrobí, kdo jsou jeho odběratelé

a jak moc je jeho činnost rozsáhlá. Podezřelý může uvařit třeba jenom jednu várku po deseti gramech pervitinu. My tam vlítneme a můžeme ho dostat před soud podle prvního odstavce, protože vyrobené drogy nebylo moc. Ale když ho nějakou dobu sledujeme, vyslechneme lidi, kterým to prodává, zjistíme, že toho vyrobil a prodal dvě stě gramů, nasadíme lidi, kteří sledují každý jeho pohyb, odsedí si vyšší trest, protože už spadá do jiného odstavce. Záleží taky, zda se jedná o organizovaný zločin nebo ne. Prakticky s dotyčným žijete dvacet čtyři hodin, telefon je online napichnutý, posloucháte, s kým si volá, co říká. Je to náročné, protože se nedá záznam přetočit – přišli byste o cennou informaci. No a taky i ten nejloupejší dealer, aby se nějak jistil, vymění za měsíc tři sim karty, a můžete začít znovu. A takových dealerů sledujete třeba čtyři, mají denně desítky až stovky hovorů a vy si je musíte všechny poslechnout, vyhodnotit a zapsat.

Dealeři a toxikomani z tohoto důvodu používají specifický žargon. Co dnes mezi nimi frčí?

Málokdo se baví o drogách otevřeně. Převádějí to třeba na minuty. Například, že se sejdou na jednu minutu, na pět.

Nebo že chtějí pneumatiku, olej. Kreativita opravdu nezná mezí. Naposledy to převáděli na dny v týdnu. Když chtěli středu, tak měli na mysli, že chtějí dávku za tři stovky, když pátek, tak za pět stovek. Pak je problém vyslyšet svědky, kteří zarputile tvrdí, že o drogy nešlo, ale nakonec je ostatní výslechy prozradí, když právě tenhle žargon použijí.

Jak je to v současnosti s kriminalitou u Romů? Opravdu je to tak, že co se týče kriminality, jsou to právě Romové, kteří ji páchají nejvíce?

Nemohu mluvit za všechna oddělení v různých městech. Policie nesmí etnicizovat. Ale třeba mně se u mravnostní policie nikdy nestalo, že bych vyšetřoval Roma. Setkávám se s Romy až teď, na protidrogovém. Bylo mezi nimi pár distributorů, kteří to rozjížděli ve větším, ale většinou to jsou běžní uživatelé, kteří mají problémy se svou závislostí. Prodávají, aby měli na svou dávku, a k tomu často páchají drobné krádeže v obchodech. Kradou konzervy s tuňákem, čokolády, voňavky a pak je prodávají nejčastěji do asijských večerek. Ale pak stačí, aby byli jednou trestaní za krádež, poté něco ukradli, a už se to s nimi zase veze. Opravdu, už jsem zažil usnesení, že žena ukradla čokoládu za třináct korun a šla do vězení. Znáám však i případ, že drogově závislý mladík zabil svoji babičku kvůli penězům na drogy. Ale tento případ byl ojedinělý, protože

v našem romském sociokulturním prostředí je až nemyslitelné, že bychom páchali podobné trestné činy na příbuzných. Naopak, Romové si pořád ještě drží úctu ke starším, jde to vidět na příkladu pečovatelských domovů, kde se Romové prakticky nevyskytují.

A co třeba trestný čin na základě rasového podtextu, s tím jste se během své praxe setkal?

V Praze ano. Ale to je tak těžké vůbec dokázat, a pokud se to povede, je to vždycky v trestném činu přitěžující okolnost a spadá do vyššího paragrafu, tedy výše trestu. Ale v Berouně se s tím vůbec nesetkávám.

Vždycky jste chtěl být policistou?

Vždycky ne. Přemýšlet jsem o tom začal až kolem patnácti. Ale i tak jsem vystudoval pedagogiku a k policii jsem se dopracoval později. Měl jsem štěstí, že mě kolegyně Linda mentorovala, bez její pomoci bych neměl šanci na kriminálce uspět.

Jste vy osobně pro obnovu trestu smrti?

S kolegy jsme na toto téma několikrát zabředli diskusi a došli jsme k tomu, že jedině kdyby justice byla neomylná, tak ano.

Před časem jste se coby zázskok ocitl v roli starosty obce Svatý Jan pod Skalou. Jaké dojmy jste si odnesl z té „druhé strany barikády“, jak dnes většina občanů politiku vnímá?

Politika na malé obci je něco jiného než ta na parlamentní úrovni. U policie se prakticky nesetkávám s tím, že by mi někdo poděkoval, ale jako starosta jsem to poznal. Starostou jsem byl krátce, ale i tak jsem se touto zkušeností naučil spoustu nových věcí. Dodalo mi to vyšší míru zodpovědnosti. Myslím si, že každý z nás má šanci v lokální politice uspět.

Řekl jste, že být policistou-Romem může být přednost. Jak jste to myslel?

I přes to, že mě většina odsouzených nemá příliš v lásce, zažívám situace, že mi odsouzení poděkují. Berounští Romové vědí, že jsem Rom. Ke všem se chovám slušně, prakticky všem vykám. Je to ale tím, že jsem vyšetřovatel, a ne detektiv. Ti mají jiná, svá určitá pravidla. Myslím tím, že se k pachatelům chovám s respektem. Kdokoliv z nás se může snadno ocitnout na druhé straně. Můžete se dostat na sociální dno a při snaze se od něj odrazit páchat trestnou činnost nebo třeba neúmyslně spáchat smrtelnou dopravní nehodu.

MGR. JAN KUDRY, PH.D. (1984)

Pochází z Postolopr. Vystudoval Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy, kde také získal doktorát. Zabývá se problematikou inkluzivního vzdělávání. Od roku 2007 pracuje u Policie ČR, dnes jako vyšetřovatel Služby kriminální policie a vyšetřování v Berouně. Krátce působil jako starosta obce Svatý Jan pod Skalou. Spolupracuje s Agenturou pro sociální začleňování, je členem Rady vlády pro záležitosti romské menšiny.

NEJEN PRACÍ ŽIV JE ČLOVĚK

Šárka Vilková

Vláda od ledna navýší minimální mzdu o 11 %. Konkrétně tedy o 1 200 Kč na částku 12 200. Pokud nemáme děti a nevyužíváme další daňová zvýhodnění kromě základní slevy na dani pro zaměstnance, bude částka, kterou dostaneme, přibližně 10 400 Kč čistého.

Že se minimální mzda zvedá, je samozřejmě dobře, stejně jako fakt, že za ni pracuje čím dál méně lidí. Dalším pozitivním důsledkem je, že díky tomu, že jsou na ni navázány další tarify, se mzda zákonitě zvedá i pracovníkům, kteří mají vyšší plat než ten minimální.

V porovnání s nezbytnými životními náklady však její růst rozhodně

nestačí. Například v loňském roce činily průměrné náklady na bydlení 21,1 % platu. V případě minimální mzdy bychom se tak měli vejít do nepravděpodobné částky dvou tisíc korun – včetně energií, vodného a stočného atp.

Navíc zaměstnání, ve kterých se za ni pracuje, jsou nekvalifikovaná, často fyzicky vyčerpávající, na směnný provoz či v náročných podmínkách. Je to však práce, bez níž se naše společnost neobejde a s jejímiž produkty, které považujeme za samozřejmé, se setkáváme na každém kroku. Představte si, kdyby chyběly... Kdyby začali stávkovat třeba baliči masa...

Jak říká novinářka Saša Uhlová, která se nechala zaměstnat v několika takových provozech: „Lidi se nemají čas starat o cokoliv dalšího, práce je tak náročná, že usnou u večerního zpravodajství...“

Práce by nám však kromě zajištění základních životních potřeb, jako je bydlení, strava, ošacení, měla poskytovat prostředky pro realizaci činností, které obohacují náš život. A proto doufám, že další jednání tripartity budou pokračovat a že zaměstnavatelé uznají, že na obstarání živobytí by člověku mělo stačit jedno zaměstnání – a jeden plat.

●

ČA E BUŤI MANUŠESKE O VOŢI NA PHERĎARLA

Šárka Vilková

O rajaripen andro januaris hazdela upre o minimalna mzdi – o love vaš e buŭi. O mzdi džana upreder 11% (oda hin 1 200 Kč) pre častka 12 200 Kč. Te amen nane čhave abo vareso, so bi mek cirdelas tele e daňa, ta minimalno mzda pro vast avela 10 400 Kč čista love.

Te džan o mzdi upreder oda hin mišto. Avka the o faktos, hoj vaš e minimalno mzda imar na keren buŭi ajci manuša, sar varekana. Buter love vaš e buŭi chudena the o manuša, save na keren the buter sar vaš e minimalno mzda, bo la minimalnonaha mzdaha hine phandle the aver tarifa.

Te dikhaha pre oda, so manušeske kempel kijo dživipen, ta kajci love vaš e

buŭi hin mek čepo. Šaj dikhas, hoj oka berš denas o manuša pro kher 21,1% le viplatendar. Minimalnona mzdatar oda hin duj ezera the oda amenge na džala avri te kamaha te poŭinel o kher, e elektrika, o taŭipen.

E buŭi vaš o minimalna love hiŭi bijal e kvalifikacija, phari, buterval andro turnusos the o manuša keren andro nalače podmjnenki. Hin oda ajci buŭi, savi amenge savorenge kempel sako džives, bo lakere produkti dikhas sako džives andro sklepi. Duminen, te andro sklepi na ulanas... te bi džanas andre stavka o manuša, save paŭaren andre o mas.

Sar phenel e Saša Uhlovo, e novinar-

ka, savi gejŭa kejse buŭa te kerel andro buter provoza vaš o minimalna love: „Le manušen nane kana te bajinel pal vareso aver, e buŭi hiŭi ajci phari, hoj zasoven paš la raŭakero zpravodajstvos...“.

E buŭi amenge na kempel ča pre oda, kaj te potinas o kher, kaj te cinas o chaben abo o uraviben. O love vaš e buŭi amenge kempel the pre aver věci so kamel manuš te kerel. Paŭav, hoj mek avena buter vakeribena u o šerale andro provoza ačafona oleske, hoj manušeske kempel te poŭinel ajci love pre jekh viplata, kaj lendar šaj mišto te dživel.

●

„PAST“ NA OBCHODNÍKY S CHUDOBOU?

Jana Baudyšová / Foto: Renáta Kováčová

Když poslanec za ODS Vladislav Vilímc podával vládě pozměňovací návrh k novele zákona o hmotné nouzi, měl pravděpodobně na srdci blaho občanů, kteří bydlí v blízkosti sociálně vyloučených lokalit. Myslel to snad dobře i s bojem proti spekulantům s bydlením. Vláda jeho návrh schválila. Jak hub po dešti tak od června přibývá měst, která se rozhodla novely využít – a „vykolíkovat“ na svém území zóny, ve kterých zastaví doplatky na bydlení. Zamávalo to tedy konečně s protřelými obchodníky s chudobou? A co pan poslanec nedomyslel?

Novela totiž zavedla pojem „oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů“. Obec tak může požádat pověřený obecní úřad o vydání takzvaného opatření obecné povahy, kterým se taková oblast vyhlásí. Pokud to „klapne“, bude možné nepřiznat nárok na doplatek na bydlení tomu, kdo o něj požádá. Týká se to nových smluv – tedy jak nově přichozích, tak i stávajících obyvatel „zón nežádoucích jevů“, kteří uzavřou na jejím území novou smlouvu.

Příznivci tohoto řešení zřejmě přivítali, že po té, co byl zrušen někdejší „přílepek“ k návrhu zákona poslance Zbyňka Stanjury (rovněž ODS), který umožňoval, aby úřad práce žadateli vyplatil doplatek na bydlení jen tehdy, když s ním souhlasí obec, se objevila další možnost, jak mohou obce do rozhodování o přiznání doplatku zasahovat.

„Vládní návrh obce z rozhodování o vyplácení doplateků na bydlení vyřadil. V mnoha lokalitách ale roste kvůli gheťům napětí a místní obyvatelé zoufale podepisují petice proti neúnosnému stavu ve svém sousedství. Osobně jsem se o tom přesvědčil v obci Semněvice na Horšovskotýnsku. Považuji za správné, aby obce měly možnost proti takové situaci zakročit a mohly zabránit zneužívání státu vyplácených doplateků na bydlení,“ uvedl pro média sám Vilímc.

NEŽÁDOUCÍ ZÓNY

Otázkou však je, co pan poslanec známým a okřídleným „zneužíváním“ myslel. Doplatky totiž zneužívají především sami majitelé nemovitostí, mnohdy ubytoven, v sociálně vyloučených lokalitách. Rozhodně stále není výjimkou, že za nevyhovující prostory v otřesných podmínkách inkasují přes dvanáct (i více) tisíc měsíčně, od lidí, kteří by bez doplatku své náklady na bydlení nepokryli a na běžný nájem nedosáhnou. Mezi ně patří často matky samoživitelky, přibývá ale také třeba

důchodců.

Navíc „nežádoucí jevy“, o kterých novela zákona hovoří, se zdaleka netýkají jen některých nájemníků v „ghettech“, ale, a o tom se hovoří už o poznání méně, mnohdy i vlastníků samotných. I ti se také mohou stát a v nemálo případech stávají neplátiči – přestože peníze od svých nájemníků vyberou, na účet Společenství vlastníků (SVJ) sami neodvádějí nic. Navíc nepořádek, na který se tak často upozorňuje, vzniká v sociálně vyloučených lokalitách i kvůli tomu, že nikdo nehradí odvoz odpadu nebo opravy domů.

„Postup Úřadu práce ČR nemá chránit majitele bytu, který neplní své povinnosti vůči SVJ. Ve skutečnosti jde o to, aby byl chráněn nájemce bytu (příjemce dávky), který své smluvní povinnosti plní. V této situaci se stává nájemce rukojmím a může v krajním případě přijít o své bydlení, protože nebude mít peníze na úhradu nákladů na bydlení, přestože situaci nezavinil a své závazky hradí,“ přiblížil situaci pro Městský deník mluvčí ministerstva

práce a sociálních věcí Petr Sulek.

Podle předsedy rady bytových družstev severočeské oblasti Františka Ryby například v Jirkově společenství vlastníků zjistila, že jeden dlužník vlastní v celé republice 300 bytů, ve kterých průměrně vybírá 10 000 Kč za byt – na účty SVJ však nic neplatí. „Za tři roky si ten pán vydělá asi 100 milionů korun a všechno mu zaplatí stát,“ přibližuje.

VŠEM STEJNĚ?

Odborníci z Platformy pro sociální bydlení považují novelu zákona o pomoci v hmotné nouzi za problematickou. Především pro její rozpor s ústavou – upozorňují totiž na to, že novela byla schválena i přes nedoporučující stanoviska všech senátních výborů, které ji projednávaly (přičemž ústavně-právní výbor ji dokonce doporučil zamítnout). Po té, co novela nabyla účinnosti, proto iniciovali podání ústavní stížnosti.

„Ten princip je jednoduchý. Na jedné straně tu máme pomoc garantovanou státem pro každého občana v hmotné nouzi, včetně principu rovnosti, a na druhé straně nyní stojí starostové, kteří si dokáží v parlamentu prosadit, že o této státní pomoci budou rozhodovat u konkrétních lidí sami. “ říká předseda Platformy Štěpán Ripka.

Podle analytika Jana Snopka si novela nemohla klást na řešení bytové nouze jakékoliv ambice. „Pokud bydlení chudých dominují spekulanti a obchodníci s chudobou, zablokováním pár ulic se problém nevyřeší. Pouze se se značnými náklady posune o kus dál a nejvíce budou trpět lidé v nouzi. Toto opatření zároveň startuje migraci do sousedních obcí a vytváří dominový efekt. To už se ukázalo v Ústeckém kraji, kdy na sebe reagovaly obce vzájemně: Jirkov, Litvínov, Obrnice, Most a nyní Ústí nad Labem.“ přibližuje. A právě do Jirkova se v následujícím článku vypravila naše redaktorka Renáta Kováčová. ●

KONEC DOPLATKU NA BYDLENÍ V JIRKOVĚ

Text a foto Renáta Kováčová

Jak zabránit obchodu s chudobou? Tím, že potrestáme nájemníky a nebudeme jim vyplácet doplatky na bydlení? V několika severočeských městech to tak kvůli novele o hmotné nouzi, která radnicím umožňuje výplatu dávek na bydlení zastavit, pomalu začíná fungovat. Jak se opatření dotkne místních lidí, jsem se vypravila zjistit do Jirkova – jednoho z prvních měst, které se pro zastavení dávek v předem vytipovaných oblastech rozhodlo.

„Tohle nám přeci nemohou udělat!“ říká obyvatelka Nových Ervěnic a nemá daleko k pláči. Spolu s Březencem a Krušnohorskou ulicí jsou totiž Nové Ervěnice vyhlášeny jako „oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů“ – tedy právě jako oblast, kde se doplatek na bydlení vyplácet nebude. Snažím se paní uklidnit informací, že se to dotkne jen lidí, kteří se do problémové lokality přestěhují anebo těch, kteří se budou nově stěhovat v rámci ní. „Já už se za poslední dva roky stěhovala pětkrát. Sehnat bydlení mimo tyto lokality je pro nás bohužel obrovský problém, vydělávají na něm hlavně spekulanti. Proč ale chce radnice potrestat nás?“ ptá se a já jí na to nedokážu odpovědět.

Zanedlouho se okolo mě vytvoří hlouček lidí. Každý mi chce sdělit své obavy. „Ať si radní zkusí žít jako my... Je tu hrozný nepořádek a platíme vysoké nájemné... Kde budeme bydlet? Co nám zbyde na jídlo pro děti?“ hovoří jeden přes druhého. Navrhuji, ať se zkusí přestěhovat. Přichází ke mně mladá žena s dítětem v náručí. „Už jste si někdy zkusila pronajmout byt? Říct, že jste Romka? To pak máte smůlu a nikdo vám nic nepronajme, ne jinde než na místech, jako je tohle. Já žiju sama, mám tři děti a bez doplatku na bydlení se neobejdu,“ přibližuje. Chápu.

Doplatek na bydlení je dávka pomoci v hmotné nouzi. Jeho výše je stanovená tak, aby po zaplacení takzvaných odvodněných nákladů na bydlení (což je obvykle cena nájmu a energií) zůstaly ještě prostředky na živobytí. Kromě doplatku na bydlení se vyplácí také příspěvek na bydlení – pro ten je ale potřeba mít nájemní smlouvu (ne tedy podnájem: tedy smlouvu s někým, kdo není vlastníkem bytu, ale sám ho má v nájmu).

Úřad práce vám doplatek na bydlení schválí, pokud váš příjem po přičtení příspěvku na živobytí k jeho zajištění sice ještě stačí, ale už vám nezbyvá na zaplacení bydlení – navzdory tomu, že už

čerpáte příspěvek na bydlení. Sečteno a podtrženo – pokud neseženete nájemní smlouvu, nemáte nárok na příspěvek na bydlení, ale doplatek na bydlení získat můžete. Pokud budete (a to i v nájemním vztahu) bydlet v lokalitě, která je vyhlášena právě jako „oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů“, tak právo na doplatek ztrácíte.

Přestože se to týká jen nových smluv a na dosavadní obyvatele „nežádoucích zón“ se smlouvami, které už mají, se uplatňování novely nevztahuje, znamená to, že se jich to vůbec nedotkne. Někteří z nich se totiž v rámci těchto lokalit při snaze sehnat alespoň trochu vyhovující bydlení stěhují poměrně často.

Vyrazím na domluvené setkání s místostarostkou Jirkova Danou Jurštákovou. „My se jako město chytáme každého nápadu, který by nám pomohl zatočit s obchodníky s chudobou,“ vysvětluje. Podle ní je největším problémem v těchto lokalitách kriminalita a problémy s drogami. Zóny, ve kterých se přestane vyplácet doplatek na bydlení, radní jejího města vytypovali na základě analýzy sociologa Ivana Gabala, která popisuje sociálně vyloučené lokality.

„Oslovili jsme státní policii, městskou policii a sociální pracovníky a z toho nám vyplynuly lokality, kde k omezení dojde. Pokud se tam přestěhují „dávkaři“, úřad

práce by jim neměl vyplácet doplatek na bydlení,“ doplnila Jurštáková s tím, že by opatření mělo platit od září. Proti opatření mohou podat námítky pouze vlastníci nemovitostí nacházejících se v oblasti uvedené v návrhu opatření a města se s nimi budou muset vypořádat.

Ptám se, zda si paní místostarostka myslí, že obchodníci s chudobou tímto krokem skutečně potrestá. „Snad ano,“ zní odpověď, „třeba si spekulanti uvědomí, že nemohou lidem pronajímat byty za peníze, které inkasují od státu a sami mnohdy neplatí do fondu oprav ani za energie,“ říká.

Zároveň za první malé vítězství považuje právě prosazení novely zákona o hmotné nouzi, v rámci které mají společenství vlastníků možnost požádat, aby doplatek na bydlení nešel přímo do rukou majitelů, často tedy právě spekulantů s byty, pokud zálohy do společného fondu neodvádějí, a společenství tak zadlužují. Sama řešení situace vidí právě v omezení vyplácení doplatku na bydlení.

Splní-li to však očekávaná přání, ukáže až čas. A zatímco bude ubíhat, budou se lidé, na které dopadne, každý měsíc horko těžko potýkat s jejich následky. ●

KVĚTA TŮMOVÁ TOMÁŠOVÁ – ŽENA SE SMYSLEM PRO SPRAVEDLNOST

Jana Hejkrliková / Foto: František Bikár

Třetí a poslední díl seriálu o romských ženách je věnován Květě Tůmové Tomášové. Stejně jako tomu bylo u předchozích dvou pamětnic, její rodiče pocházeli ze Slovenska a do Čech přišli po druhé světové válce. S Romy se jako dítě moc nestýkala, přesto v ní už od dětských let rostl smysl pro spravedlnost. Kvůli otci se musela vzdát snu stát se právníčkou, nicméně v dospělosti si stejně našla svou cestu, jak s bezprávím bojovat.

Květa Tůmová Tomášová se narodila 15. května 1950 v Rokycanech. Má starší sestru a mladšího bratra. Rodiče pocházeli ze Slovenska, otec z Čaklova a matka z obce Tolčemeše, dnes Šarišské Sokolovce. Do Čech přišli těsně po válce v roce 1946.

Květin otec absolvoval povinnou vojenskou službu v Sabinově, kde se také seznámil s Květinou matkou, a i když byla její rodina proti, začal za ní chodit. Do začátku jejich vztahu ovšem zasáhla druhá světová válka. Někdy v letech 1943–1944 byli téměř všichni Romové z Tolčemeše odvedeni do pracovního tábora, který se dle Květiny matky nacházel nedaleko obce Plaveč. Na její vyprávění Květa vzpomíná: „Napřed je nahnali do Sabinova, pěšky. Tam byli zavření v nějaké větší místnosti, kde celou noc jen stáli a nemohli se ani hnout. Ráno je nahnali na nádraží a do vagonu. Nedostali napít ani najíst, někteří tam dokonce umřeli. Vlakem je odvezli asi

pět kilometrů před tábor, zbytek cesty museli pěšky. Byl to pracovní tábor, dělali tam výkopy. Zacházeli s nimi strašně. Mlátili je, znásilňovali ženský. Byl tam jeden fakt zlej. Ožralej tam znásilnil jednu čtrnáctiletou holku před celou rodinou. Mámu chtěl taky znásilnit, ale v jedné místnosti měli kamna a u nich seno, do kterýho se schovala. Ale zase říkala, že tam byl Rom, kterej dost rozuměl, a když přijel nějaký německý velitel, řekl mu, co se tam děje. A on tohodle ožralýho Němce vzal, strhl mu nárameníky a pak ho vyhodil. Pak už to bylo lepší. Byli na ně zlí, ale Němci na ně nebyli tak zlí jako ty gardisti, Slováci.“ Během výkopových prací využili rodiče Květy situace, kdy dozorcí nebyli ve střehu, a podařilo se jim utéct. Byl sníh, byli bosí a nohy měli obalené slámou. Přes den se schovávali a pohybovali se v noci. Po čtyřech dnech se dostali do Tolčemeše. Otec se přidal k partyzánům a s nimi se následně přidal k armádě Ludvíka Svobody, kde zůstal

do konce války. Květin matka zůstala ve vsi. Život Romů na Slovensku byl ztížen řadou vyhlášek a omezení. Mezi ně patřil i zákaz pohybu na různých veřejných místech mimo vyhrazenou dobu bez písemného povolení. Matka si jej obstarala, když potřebovala do Sabinova odeslat balíček, ale ani to nepomohlo: „Povolenku měla a šla s kamarádkou do Sabinova. Potkal je Cigán, ale byl to gardista. Jojo, Cigán. Chyt je a jak je možný, že má máma vlasy, že Cigáni nesměli mít vlasy. Ostříhal ji dohola a pak ji zmlátil.“

ÚTĚK DO PRAHY

Vztah Květiných rodičů pokračoval i po válce. Rodina Květiny matky z toho však stále nebyla nadšená, a tak se mladý pár rozhodl pro útěk. V roce 1946 odešli do Prahy. Když se jim nedařilo sehnat práci, vydal se její otec poohlédnout po nějakém lepším místě k žití. Zaměstnání našel v továrně na nábojky a kovové

zboží v Rokycanech, dnes Kovohutě Rokycany. Ubytování dočasně získali v tzv. bývalém lágru. Zde se narodila Květinu starší sestra. Nakonec se i Květinu babička rozhodla, že se za svou dcerou přestěhuje, a následně se do Rokycan přesunula značná část obyvatel Tolčemeše. Z bývalého lágru se pak postupně stávala ubytovna pro Romy přicházející ze Slovenska. Otec Květy ale zažádal o změnu bydlení. O něco později se jejich rodina přestěhovala do bytovky v Růžičkově ulici, kde byli jedinými Romy. Zde se pak v květnu 1950 narodila Květa.

První stupeň strávila na základní škole v ulici Míru společně s bratrem Mirakem. Na první školní léta Květa vzpomíná: „Já jsem tam už trochu stávkovala, abych tak řekla. Například se tam nějakému klukovi ztratily peníze na oběd. A učitelka, která byla taková zaujatá, si prvního vzala Miraka a prohledala ho tam. To už se mně nelíbilo, tak jsem tam protestovala a odešla jsem ze školy a řekla jsem, že tam chodit nebudu. Pak přišel ředitel a omlouval se. Pak tam zase byly vši a první vzali zase nás dva. My jsme žádný neměli. Já jsem se pak zavřela na záchod a řekla jsem, že nevylezu, dokud se mi neomluví. Tak se mi tam omlouvali.“ Na druhou stranu však Květa přiznává, že ji to určitým způsobem motivovalo všem ukázat, že může být i ona ta nejlepší. A učení jí šlo bez větších problémů, vyjma zkoušení u tabule, ze kterého měla hrůzu.

V šesté třídě přestoupila Květa i Mirak na Základní školu Roudná. V deváté třídě však byli rozděleni a Květa musela přejít na Základní školu TGM. Tam zažívala peklo. Její spolužáci jí vyčítali, že celých osm let zvládli bez Romů, a teď jim ona zaneřádí třídu. S rasismem se setkala i u několika učitelů, ale na druhou stranu měla zastání alespoň u své třídní učitelky a ředitelky. Přesto se rozhodla jít s matkou na národní výbor, aby ji přesunuli jinam. Tam jim sdělili, že do jedné třídy nesmí chodit dvě romské děti a že je to prý rozhodnutí vlády, ale jak Květa připouští, jestli to tak opravdu bylo, netuší, uvědomuje si, že dotyčný nemusel říkat pravdu.

BOJOVNICE

Jejím snem bylo stát se právníčkou. Tomu však udělal přítrž její otec. Květinu starší sestra byla u nich v rodině považována za tu chytrou, a dokonce se dostala

i na gymnázium, po dvou letech studia se ale zamilovala a ze školy odešla. Potom, co však její vztah nabral rychlého konce, zkusila nastoupit na hotelovou školu. Po dvou letech však přišel nový vztah a ona opět odešla ze školy. Květin otec z toho vyvodil jasný závěr: když nezvládla školu dokončit ona, Květa nemá žádnou šanci. A tak Květa musela nastoupit jako svačinářka do Kovohutí. Práce ve velké továrně Květě nevyhovovala, říká, že jí to připomínalo ono zkoušení u tabule. Když se po továrně procházela, měla pocit, že ji všichni sledují. Proto za nějaký čas nastoupila nejprve do pekárny a poté si udělala kurz a nastoupila do práce na dráze. V tu dobu také začala zpívat společně s Mirakem s kapelou Rytmus 84.

V dětství ani dospívání Květa mezi Romy moc času netrávila. Její otec se Romů stranil a nechtěl, aby se s nimi stýkala i ona. Přesto se, dle jejích slov, doma choval jako „typický Rom“. Vše muselo být podle něj a celá rodina ho musela poslouchat. Příliš se o děti nestaral, jediné, co ho zajímalo, bylo, aby nedělaly problémy. Přesto se Květa úplně nepodřídila a se svými romskými kamarádkami se stýkala tajně.

Nakonec se Květa vdala za Čecha, se kterým má čtyři děti. V průběhu 80. let se stále množily rasistické projevy a ona nehodlala takové věci jen mlčky

přecházet. Zanedlouho se stala pro mnohé Romy záchranným bodem. Stále častěji za ní chodili a ona se jím snažila pomoci. Na jeden takový případ Květa vzpomíná: „Přišli pro mě, že ‚do Českýho dvora nepouštěj Cikány‘. Tak jsem vzala manžela a šli jsme tam. Před vchodem stál policajt se psem a ten, co dává lístky. Řekli, že mýho muže pustí, ale mě ne. Manžel řekl, že k sobě patříme, že jsme manželé. A ten, co vybíral lístky, řekl ‚mě to nezajímá, já tam Cikány prostě nepustím!‘. Já jsem se nehádala, říkám: ‚V pořádku, zavolejte mi vedoucího.‘ ‚Není tady.‘ ‚Dobře, dejte mi knihu přání a stížností.‘ ‚Nemáme.‘ Tak jsem poděkovala a odešla. Šla jsem podat stížnost na okres. Když se to pak řešilo, ten člověk z Českého dvora říkal, že tam Cikáni plivou po lidech. Řekla jsem, že to je blbost. On odpověděl, že se tam perou. Tak jsem řekla, že Češi se taky perou. Tam se mě zastala nějaká ženská z Plzně, že takhle to nejde, že to by tam nesměli pouštět ani Čechy. Dostali pokutu a nakonec zavřeli.“ Takových případů bylo čím dál víc a Květa si uvědomovala, že na národním výboře je stále méně oblíbená, a tak se rozhodla, že se s rodinou raději odstěhují. Několik let strávili v jižních Čechách, kde byla situace klidná. Dnes žije opět v Rokycanech.

Poslechněte si další příběhy na www.pametromu.cz.

HALÓ, TADY NÍZKOPRAHY

O KLUBECH PRO DĚTI A MLÁDEŽ S JANEM VALIŠEM

Jana Baudyšová / Foto: archiv NZDM Vrtule

Tým Vrtule (zleva): Tomáš, Marek, Dominika, Johnny a Honza – Jan Vališ

Stolní fotbal, hudební zkušebna nebo umělecká dílna. Co může na první pohled vypadat „jen“ jako zábava, je na ten druhý už o hodně složitější svět nízkoprahových klubů. Pro mnoho dětí a dospívající mládeže je jejich význam dost zásadní – pomáhají jim najít své místo nejen v džungli velkoměsta nebo anonymního sídliště. Nejen o životních nástrahách, se kterými pracovníci „nízkoprahů“ dětem a mládeži pomáhají, jsme si povídali s Janem Vališem, vedoucím jednoho z nich – pražského klubu Vrtule.

Zajímá mě, s čím vším se děti a mládež (neboli „klienti“) na pracovníky klubů obracejí. Takových věcí je podle Jana opravdu mnoho a jak může být jejich škála různorodá, přibližuje na dvou extrémech. „V tom prvním případě přišel klient s tím, že by si rád pořídil akvarijní rybičku, ale neví kde a rodiče mu neporadí. Společně jsme si sedli, našli jsme zverimex, vybrali rybičku a akvário. V tom druhém za námi přišel klient, který se na klubu psychicky zhroutil, protože byl doma týraný, a řekl nám, že než by se vrátil domů, tak si raději ublíží. To bylo samozřejmě mnohem složitější. Museli jsme kontaktovat policii, pracovníci sociálně právní ochrany dětí a jednu pražskou službu, která poskytuje krizové ubytování,“ vypráví.

Mezi nejčastější témata patří vztahy, ať ty školní, partnerské, nebo rodinné, brigády, práce, výběr střední školy, drogy – od prvních zkušeností po jejich rizika, sex, finance nebo v neposledním případě nuda. „Vždy se snažíme danou věc probrat z co nejvíce pohledů, předat informace, pomoci získat náhled, případně zažehnat akutní krizi,“ vysvětluje.

V České republice funguje 256 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, z toho 18 v hlavním městě. Jde o registrované sociální služby určené dětem a mladým lidem ve věku 6–26 let. To je rozmezí dané zákonem, většina klubů si volí pouze část z této věkové skupiny. Do klubu může přijít každý, kdo jí věkem odpovídá a je zároveň v obtížné životní situaci.

„Tou rozumíme například složité vztahy s vrstevníky, rodiči, partnery, ve škole, problémy se zákonem, pasivní trávení volného času – laicky řečeno poflakování se, experimentování a užívání alkoholu, konopných drog, rozvod rodičů, šikanu a další,“ přibližuje Vališ.

V klubech působí kvalifikovaní sociální pracovníci, kteří by měli být schopni s těmito tématy poradit nebo odkázat na nějakou specializovanou službu. Jsou ze zákona vázáni mlčenlivostí, a tak je pro mladé lidi jednodušší o svých trápeních mluvit. Ti mohou jejich služby využívat anonymně a zdarma. Každý klub si nastavuje svá vlastní pravidla – většinou taková, která omezují slovní a fyzické násilí, užívání návykových látek. Důraz pak kladou hlavně na vzájemný respekt.

OD CHEMIE K STREETWORKU

„Já se do oboru dostal vlastně náhodou,“ popisuje svou profesní cestu Jan. „Dělal jsem chemickou střední školu, a když jsem neuspěl na vysoké, přemýšlel jsem, co budu dělat jiného. Moje mladší sestra v té době studovala střední školu sociální a hodně zajímavě povídala o tom, co se ve škole učí. Přihlásil jsem se tedy na vyšší odbornou školu sociálně pedagogickou. V rámci školy jsme jednou byli na exkurzi v Salesiánském středisku v Kobylisích, kde nás provázel tehdejší ředitel. Tím, jak o organizaci a práci s mládeží mluvil, mě úplně nadchnul,“ vzpomíná.

K Salesiánům se pak přihlásil na praxi. Zrovna v době, kdy hledali pracovníka do klubu Vrtule – a Jan se to rozhodl zkusit. Od té doby uběhlo deset let, dnes sám klub vede. Působí také v pražské pracovní skupině pro nízkoprahové sociální služby ŽUPAN. Ta letos také oslavila deset let od svého vzniku.

„ŽUPAN má hned několik rovin. Z mého pohledu je nejdůležitější prostor pro setkávání lidí z oboru. Každý měsíc se mohou potkat pracovníci z pražských klubů a terénů a bavit se o tématech, která mají společná. Umožňujeme tak nejen těm začínajícím přebírat zkušenosti od matadorů a diskutovat nad různými oborovými a etickými záležitostmi,“ vysvětluje. Skupina také pořádá společné akce – mikulášský program pro mladé lidi, kteří nízkoprahy navštěvují, dlouhodobou soutěž využívající fotbal jako nástroj pro zlepšení tolerance, komunikace a fair play – Nízkoprahovou ligu férového fotbalu – nebo ve spolupráci s dobrovolnickou organizací INEX SDA nejen fotbalový happening Fotbal pro rozvoj.

„Organizujeme také vzdělávací workshopy. Posledním tématem byla například dluhová problematika,“ doplňuje Vališ. Kromě toho působí v České asociaci streetwork (ČAS) – v revizní komisi, jako on-line streetworker na „nízkoprahovém internetovém klubu“ – portálu jdidoklubu.cz, kde se věnuje hlavně poradenskému chatu pro mladé a v neposlední řadě je hodnotitelem kvality členských zařízení asociace.

A aby toho nebylo málo, zaměřuje se ještě na problematiku extremismu a násilí z nenávisť. „V rámci spolku Imperativ chodíme na základky, střední školy a do nízkoprahů dělat přednášky, ročně jich

je zhruba sto. Pořádáme také vzdělávací výjezdy do památníku Vojna u Příbrami, kde je hlavním tématem zločinnost komunistického režimu,“ říká.

HURÁ DO VRTULE

Klub Vrtule funguje už od roku 2001 a je otevřený mládeži ve věku 13 až 22 let. Nabízí terénní službu a klub. Obě formy mají otevřeno pondělí až čtvrtek od 15 do 19 hodin. „Kromě sociálních služeb, což je poradenství, krizová intervence, doprovod a podobně, děláme i různé preventivní přednášky a soutěže. V současnosti máme každý měsíc přednášku na témata, která vnímáme jako zajímavá z pohledu mladých lidí, jako je třeba bezpečný pohyb na internetu, shánění brigády či práce nebo třeba šikana. Využíváme i různé volnočasové aktivity, abychom se s klienty potkávali i při příjemnějších věcech, než je řešení problémů,“ přibližuje.

Momentálně je hodně populární stolní fotbal – Vrtule pořádá turnaje a jezdí na profesionální soutěže. Letos se „vrtuláci“ zúčastnili i největší fotbalové akce na světě, World cupu v Hamburku, kde postoupili až do vyřazovacích bojů. A jak to vypadá, když do klubu přijde nový zájemce? „Nového návštěvníka se většinou hned ujme náš pracovník. Vzájemně se představíme, řekneme si, že se u nás tyká, vysvětlíme nastavení služby (že se jedná o sociální službu, že vedeme evidenci, jaká jsou práva a povinnosti) a zmíníme příklady témat, která s námi může řešit. Tomu se říká prvokontakt,“ vysvětluje Vališ.

Následuje deset neformálních setkání (třeba právě u fotbalu) – aby se zjistilo, zda nový člověk spadá do cílové skupiny. Pokud spadá, pracovníci s ním uzavřou ústní smlouvu o poskytování služby a „nováček“ se stává jejím klientem.

JAKOU ROLI V TOM VŠEM HRAJÍ RODIČE?

„Mladý člověk k nám může přijít i chodit bez vědomí rodičů. Myslím si, že většina rodičů našich klientů ví, že k nám jejich děti chodí. Na druhou stranu je i pár klientů, kteří nechtějí, aby to rodiče věděli. Na rodiče se obracíme jen, pokud si to klient přeje. Občas se stane, že některý z rodičů přijde do klubu a chce informace o svém dítěti. Snažíme se vysvětlovat, že máme zákonem danou mlčenlivost a nemůžeme žádné informace předávat,“ říká vedoucí klubu. Když například pomáhali jednomu z klientů se svěřením do péče druhému z rodičů, setkávali se pracovníci klubu i s ním. Terénní služba je podle něj podobná práci v klubu. Venku má pracovník více volnosti, nemusí na rozdíl od klubu hlídat dodržování pravidel, může odejít z kontaktu, který je nepříjemný. Nevýhodou pak je to, že na ulici je složitější klienta zaujmout a vytvořit si vhodné pracovní prostředí.

„Terénní sociální práci by mělo vždy předcházet mapování lokality. U nás to bylo tak, že jsme si řekli, zkusíme rozjet terén na Praze 8. Tři měsíce jsme procházeli Prahou 8 a hledali místa, na kterých se scházejí mladí lidé. Po této době jsme si vytvořili trasy, začali po nich chodit a oslovovat mladé lidi s naší nabídkou,“ vzpomíná.

A protože si umím i z vlastní zkušenosti představit, jak je jeho povolání náročné, ptám se Jana, čím ho jeho práce naplňuje, co je tím motorem, který ho žene dál. „Baví mě různorodost témat, lidí, příběhů. Člověk se vlastně pořád učí a potkává s novými zajímavými lidmi. Motorem jsou tedy jednoznačně klienti,“ odpovídá. ●

NÁVŠTĚVY Z ONOHO SVĚTA

MULE V ROMSKÉ TRADICI

Daniela Cincibusová / Foto: Pixabay

Kdo se někdy setkal s Romy a zajímal se o jejich tradice, určitě narazil na pojem „mulo“. Poprvé jsem se s tímto slovem setkala, když jsem učila na Zvláštní škole v Kutné Hoře. Několik žáčků chybělo bez omluvení už třetím dnem. Ptala jsem se ve sborovně kolegyň, jak to mám řešit. Dozvěděla jsem se, že celá rodina vartuje, protože jim umřela teta Květa.

Škola tento zvyk respektovala a absenci omlouvala. Po návratu do školy mi děti vyprávěly, jak pěkný měla teta Květa pohřeb, jak se u jejího těla ležícího v rakvi střídali pozůstalí, aby nebyla sama. Zapalovali svíčky, truchlili, povídali si s ní, zatímco ve vedlejším pokoji se zpívalo, jedlo a všichni se těšili, že se její duše dostane do nebeského ráje. Prý to trvá tři dny než duše opustí tělo, proto se vartuje takto dlouho.

Po nějaké době děti psaly písemku z matematiky. Všechny byly soustředěné na práci. Najednou se jeden hoch zadíval do rohu třídy a začal se usmívat. „Proč nepracuješ?“ „Přišla se na mě podívat teta Květa, sedí tam v rohu.“ „Vždyť tvoje teta zemřela, jak tady může být s tebou?“ „Ona se mi zjevuje jako mulo, často chodí za námi domů, chce vědět, jak se nám daří.“ „Já tam ale nikoho nevidím.“ „Protože to nebyla vaše teta, já ji ale vidím. Má na sobě stejné šaty jaké předtím nosila.“ „Říká ti něco?“ „Ne, nic neříká, jenom se na mě dívá a usmívá se. Je ráda, že se mi daří dobře.“

ZVĚDAVÝ MULO

Pracovala jsem ve Vsetíně jako romská koordinátorka a mimo jiné jsem měla na starosti Romy přestěhované z centra města do kontejnerových domů na Poschle. Seděly jsme u jedné mladé ženy v bytě. Vyprávěla mi, že před půl rokem jí zemřela maminka a jak pro ni truchlí. Najednou se samy od sebe otevřely dveře od bytu. Vyběhla jsem na chodbu, ale na chodbě ani noha. „To byla moje mamka, přišla se na tebe podívat.“

Chtěla vědět, kdo jsi, a je ráda, že se o nás zajímáš.“

MULO ZACHRÁNCE

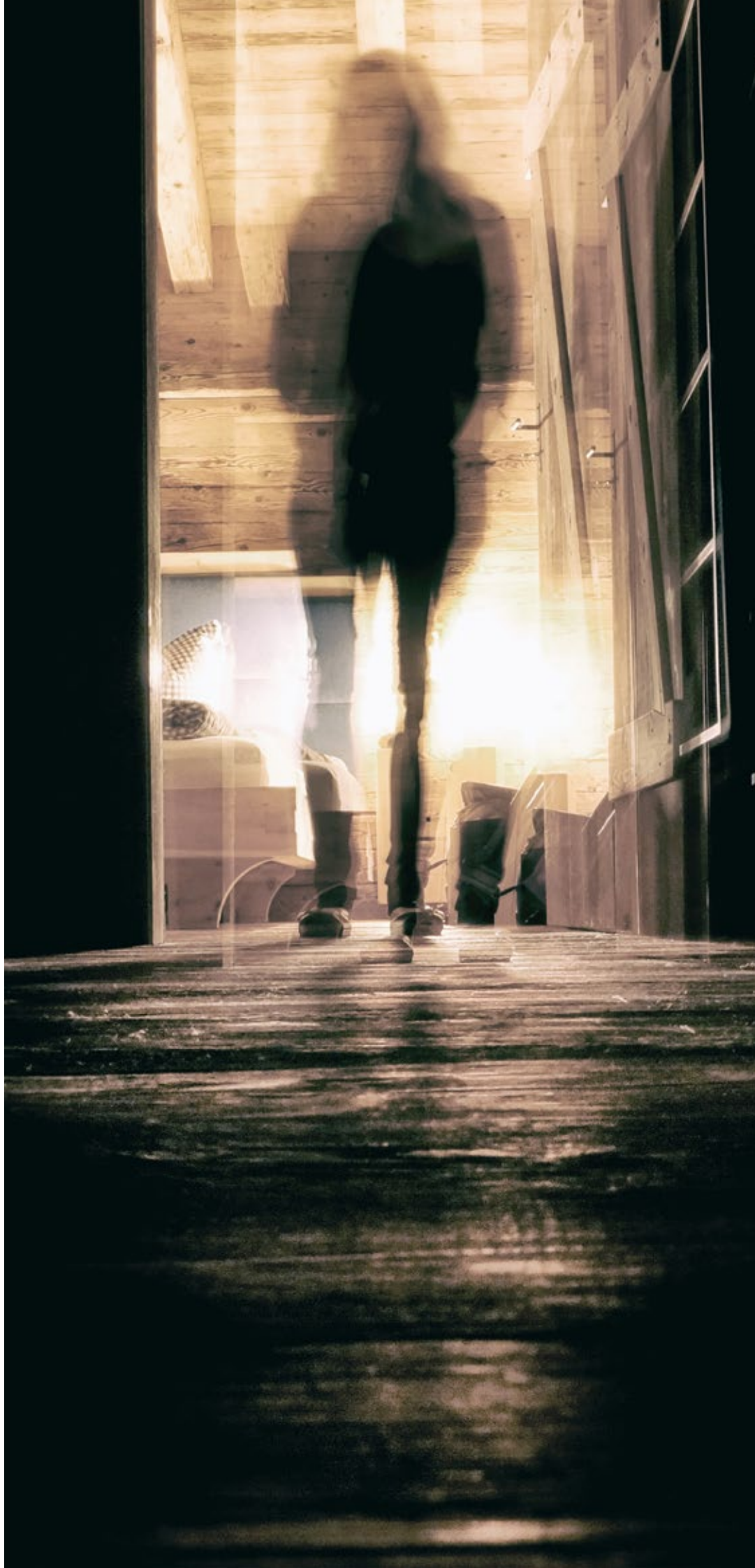
Tato mladá žena mi vyprávěla další příběh o setkání s maminkou-mulem. Jeli s bratrem do Zlína na nákupy. Bratr jezdil dost ostře. Před jejich autem se před zatáčkou zjevila maminka-mulo a naznačovala rukou, že mají zpomalit. Maminka na sobě měla krásné bílé šaty, vypadala prý jako anděl. Mladá žena hned vykřikla na bratra, ať zpomalí. Zpomalil. Kdyby tak neučinil, došlo by ke střetu s protijedoucím autem, které „řezalo“ zatáčku.

MULO VARUJÍCÍ

Lidé na Poschle byli z různých důvodů zadlužení. Někteří se bláhově pokoušeli vylepšit rodinný rozpočet hraním automatů. Jednou večer jsem potkala dvě mladé maminky, které se vypravily do centra. „Doufám, že nejdete hrát automaty?“ „Ne, jdeme jenom na návštěvu.“ Po chvíli se však vrátily celé vyděšené. Prý se jim do cesty postavil mulo v podobě kočky a nechtěl je pustit dál. Poznaly, že jde o mula, ducha Ivana, kterého na tom místě přejel vlak. Od té doby už na automatech nikdy nehrály. Setkání s mulem pochopily jako výstrahu.

Blíží se svátek zemřelých, budeme navštěvovat hroby svých drahých zesnulých a vzpomínat na ně. Romové si zpravidla s sebou vezmou lahev něčeho ostřejšího a budou připíjet na duše zemřelých a modlit se za to, aby jim na onom světě bylo dobře. Věří, že se tam s nimi po smrti setkají.

●

PHIREN KE AMENDE PAL

OKA SVETOS

O MULE ANDRE ROMAŇI TRADICIJA

Daniela Cincibusová / Foto: Pixabay

Ko varekana has jekhetanes le Romenca the kamelas te džanel lengere tradiciji, ta džanel, so oda hine o „mule“. Me pal o mule šundom sar keravas e učitelka pre Zvlaštno škola andre Kutná Hora. Varesave romane čhavore na has imar trin dives andre škola. Phučavas andre sborovňa, so te kerel. Dodžanlom man, hoj calo famelija vartinel, bo lenge muľa e bibi, so la vičinenas Kveta.

E škola aja tradicija džanelas the o absenciji le čhavorengi nikhaj na irinelas. Sar avle o čhavore andre škola, ta mange denas дума, savo šukar parušagos has la biba, sar paš late, sar pašlolas andro mocho, phirenas savore manuša khatar e famelija, kaj te na avel korkori. Labarenas o momela, has lenge pharo, vakerenas laha, the andre aver kher o manuša giľavenas, chanas the mangelas lake loki phuv. Phenel pes, hoj predžal trin dives, kim e vodi džal le manušestar avri, vašoda pes vartinel kajci.

Pregejľa varesavo časos, o čhavore irinenas matematicko testos. Savore duminenas pal oda, sar te rachinel. Akana nisostar nič jekh čhavoro dikhľa andro kutos u chudľa te asal tel o nakh. „Soske na keres so kempel?“ „Avľa pre mande te dikhel e Kveta, bešel kodoj andro kutos.“ „Sem tiri bibi imar muľa, sar adaj tuha šaj avel?“ „Joj pes mange sikhavel sar mulo, phirel tiš ke amende khere, kamel te džanel, sar dživas.“ „Me odoj nikas na dikhav.“ „Bo oda na has tumari bibi, no me la dikhav. Hiňi urďi andro viganos, savo hordinelas.“ „Phenel tuke vareso?“ „Na, nič na phenel, ča dikhel pre mande the asal. Hiňi rado, hoj mange hin mišto.“

MULO, SAVO KAMEL SAVORO TE DŽANEL

Keravas buťi Vsetinoste sar romaňi koordinatorka u paš savoro bajinavas pal o Roma, save thode te bešel andro kontajnerova khera pre Poschla. Bešahas ke jekh terňi Romňi khere. Vakerelas mange, hoj jepaš berš palal lake muľa e daj u sar lake hin pal late pharo. Nisostar nič pes korkoro pestar phundrađa o vudar. Denašlom pre chodba, no niko odoj na has. „Oda musaj te avľa miri daj, avľa tut te dikhel. Kamelas te džanel, ko sal the hiňi rado, hoj pal amende bajines.“

MULO, SAVO ARAKHEL

Kaja terňi džuvľi mange tiš vakerelas pal oda, sar mek jekhvar dikhľa la da – sar mules. Džanas le phraleha te cinkkerel andre Zlina. O phral džalas le motorihá but zorales. Anglal lengero motoris sar o drom bondaľolas dikhľa la dajora – o mulo lenge sikhavelas le vasteha te džan polokes. O phral džalas polokeder. Te oda na kerdahas, demađahas andre lende o motoris, savo džalas mujal lende, savo „čhinelas“ e zakruta.

O MULO, SAVO DEL GOĐI

Le manušen pre Poschla has but adošaga. Varesave duminenas hoj khelena avri o love pre automata. Jekhvar raťi dikhlom pro drom duje terne dajen, save džanas andro centrumos. „Kamav te paťal, hoj na džan te bavinel o automata?“ „Na, džas ča pre navšteva.“ Maj avile pale cala avri darandile. Hoj lenge zaačhiľa pro drom o mulo so dičholas sar a mačka the na kamelas len te mukhel dureder. Prindžarde, hoj džal pal o mulo o Ivanis, bo les odoj pre koda than pregejľa e mašina. Akorestar imar šoha na phirenas te bavinel o automata. Džanenas, hoj len o mulo diňa e goďi.

Maj avela o baro dives, kana leperas le mulen, phiraha pro cintira the duminaha pal amare mule manuša. O Roma penge len andre žeba e paľenka the pijen pre muleskeri vodi, mangel le Devles te len del lačhi loki phuv. Paťan, hoj sar korkore merena ta len pre oka svetos arakhena. ●

PÁTÉ UMĚLECKÉ SYMPOZIUM

Klaudia Vospálková / Foto: Adam Holubovský

Ve dnech 10. až 17. září 2017 se uskutečnilo páté Umělecké symposium. Tentokrát Muzeum romské kultury v Brně uspořádalo mezigenerační setkání romských umělců ze zemí Visegrádské čtyřky.

„Pozvali jsme autory různých generací s odlišnými pohledy na umění a názory na pozici tzv. romského umělce. Společné diskuse o tématech, která jsou pro naši práci důležitá, tak díky tomu nebyly předvídatelné, a to je vždy inspirativní. Hlavním cílem však byla společná práce na vytvoření takových uměleckých děl, která by reflektovala romskou historickou zkušenost v těchto státech,“ vysvětluje koncept brněnského setkání umělkyně Ladislava Gažiová, která nad sympoziem převzala kurátorskou záštitu.

Z umělců, kteří pocházejí ze Slovenska, na symposium přijeli Robert Gabris, Tamara Moyzes či Emilie Rigová, známá také pod uměleckým jménem „Báři Raklóri“, z Polska do Muzea romské kultury zavítala mezinárodně uznávaná výtvarnice Małgorzata Mirga-Tas a malíř Krzysztof Gil a účast samozřejmě přijali i domácí výtvarní umělci – Josef Brand, Věra Duždová, Irena Eliášová, Paly Paštika, Jana Hejkrliková či Rudolf Rác. Symposia se účastnila také nevidomá sochařka Božena Přikrylová, jež ve svých dílech ztvárňuje nejen reálnou každodennost, ale i spirituální nadsázku. Její plastika Slepá spravedlnost například zdobí vstupní halu kanceláře Veřejného ochránce práv.

UMĚNÍ BYLO CÍTIT I VE VZDUCHU

Temperamentní, harmonická, vášnivá či nadšená – těmito slovy by se dala popsat atmosféra v průběhu celého

Luděk Farkaš

týdne. Umělci se štětcem či plátnem a dalšími nezbytnostmi v rukách pobíhali po celém muzeu. Jedni tvořili na dvorku, druzí zase v ateliérech, někteří z nich si při práci zpívali, jiní dokonce tančili. Program symposia byl bohatý na společná setkání, na dílech se přitom pracovalo každý den a kromě toho měli umělci možnost absolvovat workshopy či kurzy, například malby, sochařství či kresby.

PROČ PŘÁVĚ AFROFUTURISMUS?

Kurátorka symposia Ladislava Gažiová určila společné téma, které měli umělci během týdne možnost pojmout po svém, a sice afrofuturismus. Tento myšlenkový směr pracuje s utopistickými a sci-fi představami ideálních světů, v nichž už nebude místo pro rasovou nespravedl-

nost. „Politika se od umění odtrhnout nedá, často si to možná neuvědomujeme, ale každé umělecké gesto se dá číst politicky, stejně tak i občanský postoj nepostrádá tento rozměr. Já respektuji jakékoliv rozhodnutí umělců. Zadání tématu je vždy do značné míry násilným aktem a někteří umělci se s tím zadáním nemusí ztotožňovat,“ uvědomuje si limity takového přístupu Gažiová.

„MALUJI ROMSKOU ŽENU V ZÁSTĚŘE. NIKDY JSEM JI NEVIDĚL, NEZNÁM JI, JEN JSEM JI MĚL V HLAVĚ.“

To jsou slova romského malíře Palyho Paštiky. Původně malíř pokojů, který se postupně začal věnovat výtvarnému umění, dokáže vytvořit pompézní abstraktní pestrobarevný obraz stejně spontánně jako motivy zvířat, stromů, lidí

nebo typických romských vzorů. Pokud byste v Českých Budějovicích, kde žije, navštívili Československou obchodní banku nebo podzemní garáže Mercury, našli byste zde i jeho nezaměnitelné nástěnné malby.

KONCERT RAPPERA P.A.T.

Spojitosť hudby s hlavním tématem letošního Uměleckého symposia reprezentovalo vystoupení slovenského rappera známého jako P.A.T. „Afrofuturismus je silně spojený s hudbou a černý rap přímo navazuje na tyto myšlenky. Jde o emancipační formu vyjádření vlastního kritického názoru na dnešní situaci. Je to tzv. angažovaný rap. Myslím si, že právě rappera P.A.T. je možné právem považovat za angažovaného rappera. Jeho pozice a vyjadřování naprosto zapadá do konceptu symposia,“ vysvětlila svou volbu kurátorka Gažiová.

„O KOSMOS HIN KALO“ NEBOLI „VESMÍR JE ČERNÝ“

Na symposium naváže výstava v Místodržitelském paláci Moravské Galerie v Brně, v jejímž názvu se poeticky odráží myšlenka afrofuturismu, která stála u zrodu části prezentovaných děl. „Půjde o větší výstavu umění spojeného s romskou historií a kulturou a jejím cílem bude také představit co nejvíc umělců a umělkyn z řad Romů. Převažující část exponátů pochází ze sbírek Muzea romské kultury, další část už budou tvořit díla současných umělců a práce vytvořené v rámci pátého symposia,“ představuje koncept výstavy její spolukurátorka Gažiová.

Hlavním cílem autorů výstavy je vyhnout se ustáleným folklorním motivům a romantizujícím představám

Irena Eliášová

o romské divokosti a nomádství. Vybraní umělci se ve svých dílech proto vyznačují důrazem na ty momenty romské historie, které by se daly považovat za zlomové. Momenty, kdy docházelo ke sjednocení, k jasnému vyřčení postojů romské menšiny a uvědomění si vlastních pozic. Výstava se snaží romské umění ukotvit v čase a zařadit ho do společenského a politického kontextu. Právě

proto se nejedná o výstavu čistě uměleckou, ale zčásti také dokumentární.

Výstava „O kosmos hin kalo“ neboli „Vesmír je černý“ potrvá od 3. 11. 2017 do 28. 1. 2018.

P.A.T.

Josef Brand

Paly Paštika

Jana Hejkrliková

YAGORI

DOMÁCÍ VEČÍREK SE SVĚTOVÝMI ROMSKÝMI MUZIKANTY

Inka Jurková / Foto: Zoran Garic, Sabina Badžová

Mezinárodní festival romské hudby Yagori vznikl již v roce 1998 a od té doby se každoročně koná na konci léta v norském Oslu. Celý festival má jednoduchou myšlenku – ukazovat jedinečnost romské kultury, skrze kterou může majorita této menšiny lépe porozumět – a má také jednoduchý program – dvě třetiny kapel se každoročně opakují. Není to z důvodu malého počtu dostupných romských kapel, ale proto, že s některými kapelami si organizátoři a diváci vytvořili již tak silné pouto, že by bez nich festival nebyl úplný. Mezi tyto kapely patří nejen kapela Raya and The Gypsy Legacy, jejíž členové jsou zároveň pořadatelé, ale také španělská Puerto Flamenco nebo moskevští Russka Roma.

V letošním roce se festival konal od 1. do 3. září a stálou sestavu vystupujících doplnili norská akordeonistka Solfrid Molland a rumunští tanečníci Romafest. Celý třídní program, který vedle třech koncertů letos nově obsahoval i diskuzi o současném postavení Romů v norské společnosti, se pravidelně odehrává v krásném kostele sv. Jakuba, dnes sloužícím jako kulturní sál. Vnitřek chrámu je sám o sobě dostatečnou scénografií, kterou dokreslovalo umné osvětlení jednotlivých chrámových lodí barevnými reflektory a kazatelny a bývalého oltáře svícemi.

Zakladatelkami Yagori jsou Raya Udovikova Bielenberg, bývalá členka moskevského divadla Romen a významná romská aktivistka a její dcera Natasha, která je dramaturgyní festivalu. Do rodinné kapely i organizace festivalu je od začátku zapojena i další generace, Natashini synové Aleco a Nikák.

Pokud chcete zažít kombinaci domácí atmosféry a profesionální romské hudby v živém provedení, tak tohle je místo pro vás. ●

ONDŘEJ KAČI: ŽIJU A TVOŘÍM TADY A TEĎ

Jana Baudyšová / Foto: Ondřej Kačí

„Začínal jsem grafikou. Koncem 90. let jsem viděl pracovat jednoho grafika na počítači a velice mě to okouzlo. Začal mě učit základy, tenkrát ještě ve vektorovém editoru CorelDraw,“ vzpomíná čtyřiatřicetiletý **Ondřej Kačí** na chvíle, které zásadním způsobem nasměrovaly jeho kroky při výběru profese. Po základní škole se tak bez váhání vydal na Střední odborné učiliště polygrafické v Rumburku, kde absolvoval obor reprodukční grafik.

Přechod ze základní školy na střední však měl jeden zásadní háček. „Jsem od narození nedoslýchavý a nosím na obou uších naslouchadla. Základní škola v Liberci, do které jsem chodil, byla škola pro sluchově postižené. Střední škola však byla běžná, na sluchově postižené zaměřená nebyla a já měl velký problém s nasloucháním a komunikací, musel jsem se tím doslova probíjet, hlavně v teoretické části,“ vypráví. V praktické však proti ostatním vynikal – i díky náskoku, který měl od svého prvního „učitele“.

Dnes Ondřej pracuje jako grafik pro Tichý svět – organizaci, která pomáhá neslyšícím. Má na starosti veškeré reklamní materiály a jejich propagaci. Díky Tichému světu také letos spatřila světlo světa jeho první fotografická výstava s příznačným názvem Svět ticha. „Výstava ukazuje svět neslyšících a jejich pohledy na svět, život, emoce... Jaké to je, žít v absolutním tichu,“ přibližuje. Chystá se také kalendář Tichý svět. „Půjde o známé neslyšící celebrity z celého světa – přemaskované do našich neslyšících kolegů a zaměstnanců,“ prozrazuje.

K fotografování, které bylo odmala jeho dalším velkým snem, se dostal díky grafice – když před třemi lety pracoval ve Fotolabu. „Nosil jsem své fotografie ukázat svému šéfovi. On a jeho syn mi snímky vždycky zkoukli a řekli, co je na nich špatně, jak to vylepšit. Jako samouk jsem také četl knihy a navštěvoval různé fotokurzy,“ říká. V prestižní soutěži Nikon kalendář 2017 se v obrovské konkurenci dostal mezi 50 nejlepších v ČR. Na prvním místě se letos umístil v soutěži o cenu Modrý slon, kterou vyhlašuje Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje.

„Tvořím každý den a nerad odkládám věci na příště. Neříkám si, že mám velké plány do budoucna, vše, co můžu, se snažím udělat dnes,“ odpovídá trochu tajuplně na otázku, co aktuálně chystá nového. „Ano, pracuji na další výstavě,“ přiznává nakonec. ●

KDYŽ PÍŠÍ NEJMENŠÍ / ČTENÍ Z DĚTSKÉ LITERÁRNÍ SOUTĚŽE 3. DÍL

Romano suno / Foto: archiv Romano suno

V roce 1996, kdy Romano suno otvíralo první ročník, vrcholila největší romská migrační vlna. Před rasizmem z Česka prchaly stovky romských rodin. Později se situace trochu uklidnila a mnohé rodiny se zase vrátily, i když jiné zase odjížděly. Naopak do České republiky stále přibývají Romové ze Slovenska. Jak migraci popisují děti, které ji samy zažily? A jak se zkušenost s migrací traduje v rodinných příbězích? Přečtěte si další texty dětí ze soutěže Romano suno.

Literární soutěž Romano suno pořádá za podpory Úřadu vlády ČR organizace Nová škola, o. p. s.

2013, Denisa Slepčíková, 15 let, Sokolov

Lačo džives, Romale! Me som e Denisa Slepčíkovo a hin mange dešupandž berš. Koda pribehos pisinav pal la dakeri nena, sar dživelas pre Slovensko, Trebišovoste. Me a miri daj samas ke late a oj amenge phenelas, sar dživelas. Sas la plano dživipen. Cerpinelas but. Sa e daj, o dad, o rom lake mule. Sas la čhave – štar. Duj murša, duj čhaja. E Melisa, e Nataša, o David a o Ladás. Cerpinelas le čhavenca. Na sas la kecivar so te tavel. Paňi len na sas. Phirenas pal o gadže vaš o paňi, te chal. Tiš varesave Roma sas jilekere. Oj pes mangelas le Devleske, kaj lake te pomožinel. Jekh džives lake avla o phral. Sar les dikhlá, ajci rovelas! Lakero phral lake phendá, či na kamel pro Čechi, že lake arakhela kher, že peske dživela sar raňi. O čhave lake phirena andre škola, oj andre buči. Oj phendá, hoj kamel. Ilá le čhaven a geľa pro Čechi. Imar sas pro Čechi. O phral lake arakhla kher. Prihlašinda la. O čhave phirenas andre škola. Pal o duj trin džives chudla buči. Dživelas peske sar raňi. Palíkerďa le Devleske. Akanakes hiňi baba. Dživel peske lačhes. A phenel amenge: „N'aven hamišne! O Del tumenge dela than pro svetos! O svetos hino baro!“ Me a miri daj šunahas a kajci rovahas! E nena tiš. Na prejinav kada ňikasko pro svetos! Dživen bachtales pal calo dživipen! Prejinav tumenge me, miri daj the e nena.

Dobrý den, lidi! Jsem Denisa Slepčíková a je mi patnáct let. Tenhle příběh je o mámině tetě, která žila na Slovensku, v Třebíšově. Byla jsem u ní s mámou a teta vyprávěla, jak se jí tehdy žilo. Měla strašný život. Protrpěla si toho hodně. Zemřeli jí oba rodiče i muž. Měla čtyři děti. Dva kluky a dvě holky, Melisu, Natašu, Davida a Ládu. Protrpěla

to všechno s dětma. Kolikrát neměla co vařit. Neměli ani vodu. Tak chodili k bílým prosit o vodu i o jídlo. Taky někteří Romové k nim byli hodní. Teta se modlila k Bohu, aby jim pomohl. A pak přijel na návštěvu její bratr. Když ji viděl, strašně se rozplakal. Říká jí, jestli nechce do Čech, že jí sežene byt, že se tam budou mít královsky. Děti budou chodit do školy a ona do práce. Chtěla. Vzala děti a jela do Čech. A byla v Čechách. Bratr jí fakt sehnal byt. Přihlásil ji. Děti chodily do školy. Teta sehnala práci po pár dnech. Žila si náramně a děkovala za to Bohu. Teď je už babička a pořád si žije dobře. A nám říká: „Ne abyste byli lakomí! Bůh vám dá místo na světě! Svět je velký!“ S mámou jsme ji poslouchaly a obě jsme strašně brečely. Teta taky. To, co zažila teta, to bych nepřála nikomu na světě! Budte šťastní celý život! To vám přejeme já, moje máma a teta.

2001, Nina Kandrová, 14 let, Rožnov pod Radhoštěm

Vičínav pes e Nina, hin mange dešutrin berš. Pro jevend gelam calí famefija

andre Anglija pal e bibi. Ňikana na gelom ajci dur. But pes daravas te bešel andro eroplanos. Ča bešavas a na dikhavas avri. Bešahas ke bibi a o dad rakhla buči. Vaš o čhon cindam kher. E bibi amenge pomožinlas te del duma. Sar predžanas o dživesa, tak chudahas te del duma lengeri čhib. Phiravas andre škola. Mire phrala pheňa phirenas andre khangeri, kaj pes bavinenas the sikhlonas lengeri duma. Phirahas pes odoj te landarel ko moros. Has man odoj but kamaratki. But lenge na achaluvas. O nejternder phral majinlas te džal andre škola, andre peršo, ta e daj phenda, kaj džaha khere. Pre rozlučka e daj o dad kerde hostina a vičinde savore gadžen. O Angličani has bare lače. Rovahas pal lende, has lače gadže... Ale furt peske lenca vičinas a jekh gadžo pal amende pro Čechi avela. But pes khere tešinas pal mire kamaratki, pal e škola... Khere hin khere.

Jmenuji se Nina, je mi třináct let. Na zimu jsme celá rodina odjeli za tetou do Anglie. Ještě nikdy jsem nejela

tak daleko. Měla jsem hrozný strach z letadla. Jen jsem tam tak seděla a vůbec se nedívala ven. Bydleli jsme u tety a táta si našel práci. Za měsíc jsme si koupili byt. Teta nám pomáhala dorozumět se. Po nějaké době jsme i my začali mluvit jejich jazykem. Chodila jsem do školy. Moji sourozenci chodili do kostela, kde si hráli a učili se jejich řeč. Jezdili jsme se koupat k moři. Měla jsem tam hodně kamarádek. Všechno jsem jim ještě nerozuměla. Nejmladší bratr měl jít do školy, do první třídy, tak maminka rozhodla, že se pojede domů. Na rozloučenou maminka s tatínkem připravili hostinu a pozvali všechny naše známé Angličany. Bylo to moc krásné. Plakali jsme. Byli to moc hodní gadžové. Ale pořád si s nimi telefonujeme a jeden ten gadžo za námi přijede do Čech. Hodně jsem se těšila na své kamarádky, na školu... Doma je doma.

SAR GEJLAM ANDRE BELGIJA

2006, Milan Stojka, 16 let, Nymburk

Sar mange has deš berš, mri daj the mro dad peske phende, hoj džaha pal e familija andre Belgija. Gelam le autobusiha. O drom amenge likerlas calo džives the rat. Peršo bešahas paš e famelija. Pal o duj čhon amenge cindam o kher. E daj amen přihlasindas andre škola. Ode začnindas miro phuj dživipen. Manca phirnas andre škola o Turki, Albanca the varesave Belgičana. Lengeri duma me na achaluvas. Aňi jekh lav. Andre škola

na has aňi jekh dženo, so bi delas duma čechika. Našti ňikastar aňi phučavas vareso. Jon man na achalonas. U me len tiš na. Pal jepaš berš chudavas te achalol vlamskones. Ale has man bare problemi le Turkenca. Sako džives phiravas andal e škola čisto kalipen, so man furt marenas. Chungarnas pre ma, sar lenge denašavas. Jekhvar mri daj gejľa andre škola pal o rjaditeľis. Palis varesave dživesa has lačhes. Ale palis oda ehas pale. Furt man snažinas lenge te denašel, ale chudenas man, marnas man the čhungarnas pre ma. Pal o trin berš e daj phendás, hoj imar džas pale pro Čechi. Somas igen rado. Le letadloha avlam pro Čechi. Vaš o duj ori samas Prahate. Sar avlam, scehindam amen paš o papus. Imar paš leste bešas trin berš. Phirav pale andre čechiko škola. Hin man adaj kamarata. Som rado. E Belgija mange na chibinel.

JAK JSME JELI DO BELGIE

Když mi bylo deset let, řekli si moji rodiče, že pojedeme za rodinou do Belgie. Jeli jsme autobusem. Cesta nám trvala celý den a celou noc. Zpočátku jsme bydleli u rodiny, ale za dva měsíce jsme si pronajali vlastní byt. Máma nás přihlásila do školy. Tam začal můj těžký život. Chodili se mnou do školy Turci, Albánci a taky Belgičani. Z řeči, kterou mluvili, jsem nerozuměl ani slovo. Ve škole nebyl jediný, kdo by mluvil česky. Nemohl jsem se nikoho na nic zeptat, protože mi nerozuměli. Za půl roku jsem začal rozumět vlámsky, ale začal jsem

mít také velké problémy s Turky. Každý den jsem chodil domů úplně špinavý, protože mě neustále mlátili. Když jsem jim utíkal, tak na mě plivali. Jednou kvůli tomu šla moje máma do školy za ředitelem. Na pár dní byl klid, ale pak všechno začalo znovu. Pořád jsem se jim snažil utéct, ale marně, vždycky mě chytili, zmlátili a poplivali. Po třech letech máma řekla, že se vrátíme zpátky do Čech. Byl jsem moc rád. Dostali jsme se do Čech letadlem. Už za dvě hodiny jsme byli v Praze. Když jsme se vrátili, hned jsme se nastěhovali k dědovi. Bydlíme tu už tři roky. Chodím zase do české školy. Mám tu kamarády a jsem šťastný. Belgie mi vážně nechybí. ●

BENGORO HANG

VYPRÁVÍ VOJTĚCH LAVIČKA

Vojtěch Lavička, Adéla Gálová

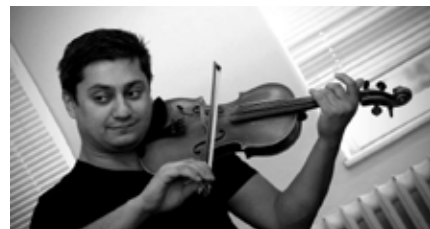
V seriálu Romaňi gilí (Romská píseň) se věnujeme historii a současnosti některých dobře, ale i méně známých romských písní a písňových textů. Pátý díl přináší autorskou skladbu **Vojty Lavičky** Bengoro hang (Děblův hlas), která se poprvé objevila na tracklistu veleúspěšného debutového alba projektu Gipsy.cz Romano hiphop. A podobně jako v minulém díle je i Vojtova píseň, otextovaná Hanou Demeterovou, mementem člověka, který v mládí propadl závislosti – tentokrát na výherních automatech.

K písničce mám specifický – velmi osobní – vztah. Shrnuje totiž pocity gamblera, který chodí hrát automaty. Je to osud, který potkal i mě; sám jsem – zaplaťpámbů bývalý – gambler, takže jsem vycházel z osobní zkušenosti. Když člověk hraje, může se mu stát, že sedí u automatu a slyší jakýsi šepot: hlas, který mu našeptává, aby hrál dál, i když on sám už třeba nechce. Já jsem skutečně takový šepot slyšel – a není zrovna jednoduché ho překonat.

Bengoro hang jsem složil krátce poté, co jsem s automaty skoncoval. Závislost na „bednách“ je hrozná věc – míra úspěšnosti léčby je dokonce ještě nižší, než je tomu u narkomanie. Já si ale zvládl odvyknout sám. Jsem věřící

člověk, a jsem tudíž přesvědčen, že mi pomohl „ten nahoře“.

Ústřední rapovaný text je v češtině a jeho autorem je Radek Banga, refrén a jeho autorem je Radek Banga, refrén v romštině napsala manželka vynikajícího zpěváka a kytaristy Vládi „Žabáka“ Demetera Hanka. Bengoro hang se hrál na koncertech převážně v prvních letech existence kapely Gipsy.cz. Nešlo o nějaký hit – moje písně obvykle nezapadají do mainstreamu. Ne snad, že bych o to nestál, ale zkrátka to neumím. Byla každopádně určená širokému publiku a na koncertech i celkem fungovala, ale zpěvák Gipsy.cz Radek Banga měl spousty vlastních, mnohem chytlavějších písní, takže jsme ji časem z playlistu vyhodili. ●

BENGORO HANG:

*Me raťi našti zasovav bo šunav
šukar hang,
palis mange te phenel,
so majinav te kerel.*

*Cirdel man, te šunav kada lav,
phenel mange,
hoj ela man but love the bacht.
Mri godi mange phenel,
kaj oda kamela mri vodi.
O jilo mange phenel,
kaj mange na vakerel o Del,
Ča o beng*

ĐÁBELSKÝ HLAS:

*V noci nemůžu usnout,
slyším krásný hlas,
jak mi říká,
co mám dělat.*

*Táhne mě to, abych ho
poslechl,
říká mi, že budu mít
štěstí a spoustu peněz.
Rozum mi říká,
že mě to bude stát mou duši,
ale srdcem vím,
že to ke mně nemluví Bůh,
ale ďábel.*

VÝRAZNÉ ŽÁNRY MODERNÍ ROMSKÉ LITERATURY

Karolína Ryvolová / Foto: Lukáš Houdek

V prvním díle seriálu jsme se zastavili u romské ústní slovesnosti jako původního zdroje, který sytí současnou literaturu Romů. Začátky řady autorů se odvíjely od zápisu pohádek či anekdot tradovaných v rodině, následovaly autorské pohádky s určitým morálním nebo sociálním přesahem (např. pohádka *Kali romaňi morči* / Černá cikánská kůže Vladislava Halušky) a teprve potom se spisovatelé osmělili natolik, aby se pokusili třeba zpracovat rodovou historii (cyklus povídek věnovaných otci Andreje Giňi) nebo přijít se zcela původním textem (Cadik Romana Eröse).

Vzhledem k tradičně nevelkému rozsahu romských textů převažovala donedávna tendence označovat vše jako povídky, případně novely, a klasifikovat je především tematicky, např. (auto)biografické, válečné, sociálně-kritické, „o duších mrtvých“ či humoristické.

Větší časový odstup od porevoluční produkce ale přece jen umožňuje trochu preciznější pohled na stávající korpus, v němž lze (pracovně) identifikovat minimálně tři výrazné tendence. Jsou to především texty zasazené do osad rodného Slovenska, případně do výrazných lokalit České republiky, které vykazují stejnou míru láskyplného sentimentu jako hrdosti na rázovitý kraj a jeho plejádu etnicky různorodých postavíček. Romských hlasů hlásících se k tradici regionální literatury je celá řada: A. Giňa, H. Pášová, I. Eliášová či nejnověji L. Husák.

Tato tvorba se dílem překrývá s memoáry, které lze dělit do dvou kategorií: kolaborativní, u nichž je

nemožné určit míru vkladu vypravěče a jeho neromského editora (E. Lacková, v zahraničí F. Taikon, W. Winter apod.), a autentické (I. Eliášová, J. Hejkrliková, na Slovensku J. Maziniová, jinde V. Višněvskij či Ceija Stojka).

Konečně v posledních letech sílí velice působivá ženská, snad až feministická tvorba, obrácená do soukromí romských rodin a manželství, reflektující postavení Romky a jeho proměny v čase a nezdědka traktující velice intimní a bolestná témata. Na špici tohoto trendu se dlouhodobě drží E. Danišová, I. Kokyová, J. Hejkrliková a I. Eliášová. ●

Eva Danišová

Iveta Kokyová

Jana Hejkrliková

Irena Eliášová

